

Prof.dr.sc. Vjeran Katunarić

Redoviti profesor Odjela za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV, br. 2
23000 Zadar

Predmet: recenzija rukopisa knjige Ive Paića, *Figure zaboravljanja* (bibl. „Luča“)

Rukopis profesora Ive Paića konzekventan je nastavak njegove načasve značajne prethodne knjige *Imati Hrvatsku – paradoks jednog obećanja* (Jesenski i Turk, Zagreb, 2011). Knjiga je ponudila do danas neprevaziđeno, ne samo u nas, tumačenje i kritiku «hrvatske ideologije» (na primjeru ideologema „imamo Hrvatsku“). Na kraju te knjige Paić izričito najavljuje i naznačuje smjer svojih budućih istraživačkih preokupacija tako što se pita „Što smo to zapravo doživjeli?“ U takvom se pomaku prema oniričkom dade prepoznati „kulturni obrat“ kao zaštitni znak postmoderne reinterpretacije povijesnih sadržaja u smislu „nove kulturne povijesti“.

Kao i prethodnu i ovu novu knjigu odlikuje vrlo širok teorijski (od modernističkih klasika, poput Nietzschea i Marxa, do postmodernističke i postkolonijalne kritike kapitalizma), i epistemološki raspon (uvidom u tumačenja povijesne prekretnice, koju naziva *Situacijom*, iz rakursa raznih disciplina, od filozofije povijesti preko lingvistike do lacanovske psihoanalize). Polje je argumentacije hermeneutičko s gusto istkanim pojmovljem poglavito postmodernističke provenijencije. Analiza nije formalna ni sustavna, nego esejistički eliptična. Glavne ideje provlače se kroz brojne fragmente, mini-eseje, i granaju k različitim referentnim okvirima i autorima.

Valja istaknuti kako je obzor naših spoznajnih očekivanja, kao čitatelja autorovih prethodnih teorijskih uvida bitno suodređen njegovom dramatičnom dijagnozom hrvatske Situacije u današnjem „postpolitičkom“ prostoru. U tome dobrim dijelom kapitalističkom prostoru, koji se širi i koji umjesto nacionalnih, putem fleksibilizacije tržišta rada, ucrtava unutrašnje granice između bogate manjine i osiromašene većine, narod je razočaran, „nezahvalan narod“ (Paićev izraz). Prema Paićevu utemeljenom upozorenju, u tom narodu sve više raste broj ljudi alergičnih kako na demokraciju, odnosno političku participaciju, tako i tržišnu ekonomiju, stvarajući – valja se s tim sasvim ozbiljno suočiti – i moguću masovnu bazu za neki novi antidemokratski pokret.

Čak i više od toga, od ovog novog djela očekujemo da bude nastavak višegodišnjih Paićevih filozofijskih i znanstvenih istraživanja oblika svijesti objavljenih u više knjiga i studija o proizvodnji ideologije, o logocidnom i homicidnom obliku svijesti, o hermeneutici

predzidne svijesti u strahu za slobodu, te o paradoksu obećanja u suvremenom povijesnom i društvenom kontekstu, napose u Hrvatskoj.

Rukopis se sastoji od Uvoda, četiri poglavlja (1. Zaboravljeno zaboravljanje 2. Zaboravljanje u prostoru vremena 3. Zaboravljanje u prostoru Situacije. 4. Esej o zvuku i odjeku), Zaključka, Popisa literature.

Polazište je teorijskog polja “očekivanje”. Već takvim paradoksalnim polazištem autor čitatelja suočava i sa svojim i s njegovim očekivanjem, pletući mrežu suodgovornosti za sadržaj i dosege oblikovne moći očekivanja kao spoznajnog izazova i činitelja zbiljnosti. Otuda (nam) se nameće krucijalno pitanje: ako očekivanje pita *Što (sam) smo to zapravo doživjeli?* – ono propituje doživljaj vlastitog doživljaja (nečega očekivanog, neočekivanog), smisao onoga što se u doživljaju doživljava. Pritom naš doživljaj, ističe autor, nije nama nešto izvanjsko i objektivno, nego je nešto od čega smo neodvojivi. Kako se valjano suočiti s doživljajem kao spoznajnim i egzistencijalnim problemom? Tako što se unaprijed shvaća i prihvaća da je problem načelno nerješiv, jer je bez posljednjeg temelja (famosne figure “Subjekta”), ali da se stalno iznova, neprestance mora rješavati. S tom spoznajnom zadaćom utemeljivanja bez Temelja, Paić se hvata analitički u koštac u trima *figurama zaboravljanja* i u završnom Eseju o simboli zvuka i odjeka. Problem očekivanja argumentacijski se fokusira na *paradoks zaboravljanja* u koji je neminovno uvučeno očekivanje kad se pita o tomu što je doživjelo. Prema autoru, ono odsutno (zaboravljanje) nalazi se između sjećanja, pamćenja i očekivanja i među njima; sve one zajedno i svaka od njih na svoj način djeluju u doživljaju našega doživljaja. Doživljaj je stoga poprište igre moći zaboravljanja, sjećanja, pamćenja i očekivanja - kako autor i dokazuje u *figurama zaboravljanja*.

U poglavlju “Zaboravljeno zaboravljanja”, Paić izlaže i kritički razlaže teorije pragmatičnosti pamćenja, njegovu oholost, kao i jednakost amnezije i zaboravljanja, te vrijednost i načelnu granicu psihijatrijskih studija pamćenja i zaboravljanja. Pokazuje se da fenomenološke studije razložno upućuju na *kontinuitet* zaboravljanju u sjećanju, pamćenju, očekivanju i imaginiranju, te zaboravljanju kao temelju očekivanja, iščekivanja (Heidegger). Ova figura zaboravljanja zadobiva svoju naročitu „boju i osvjetljenje“ u kontekstu *povijesnog* oblikovanja čovjeka.

U poglavlju “Zaboravljanje u prostoru vremena: što smo to zapravo doživjeli?” tematizira se (na tragu Nietzscheova predgovora *O genealogiji morala*) „uskraćeni doživljaj doživljaja“. “Uskraćenost” se ne očituje u izostanku doživljaja, nego u tome kako se on pojavljuje u horizontu izostalih uvjeta razumijevanja našega doživljaja (života/smisla). Pod

izostalim uvjetima razumijevanja podrazumijevaju se: a) zaboravljena ili potisnuta pitanja identiteta, b) razdvajanje života i doživljaja i c) način povijesnog oblikovanja čovjeka.

U poglavlju “Što zapravo doživljavamo u Situaciji?”, sadašnja Situacija je pak pojmljena kao *zbilja* ideologije kapitala i “njegove” tehnoznanosti. Time je, prema autoru, već uglavnom izveden obrat od vremena prema *prostoru* kruženja kapitala, drukčije rečeno, prostoru „besklasne“ neoliberalne Situacije“. Umjesto pretenzije na kolektivno, solidarno „Mi“, svojstvene 20. stoljeću dok je povijest bila stvar mišljenja i očekivanja, sjećanja, kolektivnog pamćenja i zaboravljanja, nametnulo se puko neoliberalno kvazi „Ja“ – koje se ne može, tvrdi Paić, povezati s ozbiljnom refleksijom čovjekova *jastva*. Autor pokazuje da doživljaj i doživljaj doživljaja ovisi o pripadnosti Situaciji i uračunatosti u nju: čovjek je u njoj i njome već uračunat i samo je u u tom svojstvu *smislen*. Paić pomno prikazuje i kritički vrednuje prostor Situacije, *trajanja* i kruženja zbiljnosti ideologije kapitala, koja se “upisuje” u čovjeka i zajednicu „izglobljenoga vremena“ (Derrida). Takav opis i kritika Situacije u svoj vidokrug pripuštaju i kritiku tradiranih kôdova prošle prošlosti.

Naposljetku, poglavlje “Esej o zvuku i odjeku” razmatra neke simbole moći pamćenja i zaboravljanja. Protagonist je *Zvono* koje stoljećima „pripovijeda“ o svijetu europskoga ljudstva. Esejistički oblik ovoga teksta iskazuje se u svijetu simbola, kamo pripada i pitanje: kako očekivanje iz druge figure (vrijeme) i treće figure (prostor) čuje *zvonjavu* zvona? Središnji je misaoni motiv preuzet od Nietzschea: „Mi odbrojavamo (naknadno) svih dvanaest drhtavih udaraca zvona našeg doživljaja, našeg života, ...i pritom griješimo u brojanju“. Između *zvuka* i *odjeka* Paić uočava rascjep i nesklad („griješimo u brojanju”); te u istom simboličkom diskursu nastavlja: ne znamo „koliko je sati“- zato pitamo nekoga koji to zna, koji ima sat (Deleuze) ili mobitel. Tko zna „koliko je sati?“ Može li se znati što smo to zapravo doživjeli? Kako do kraja uvažiti potrebu razumijevanja paradoksa zaboravljanja kao problema života/smisla?

Rukopis *Figure zaboravljanja* je originalno filozofijsko i znanstveno djelo. Teorijski se vrijedne inovacije i doprinosi u poimanju paradoksa zaboravljanja, s nadasve sugestivnim tematizacijama problema (doživljaj/život), kontinuiteta zaboravljanja i glavnih figura zaboravljanja.

U cjelini, autora ovog rukopisa odlikuje visoka teorijska samosvijest u smionom i bogatom raščlanjivanju i vrednovanju diskurzivnih «figura zaboravljanja» koje oblikuju suvremeno društvo i čovjeka u njemu. Pritom je svaki pokušaj jednoznačnog tumačenja ovoga

nadasve originalnoga i dalekosežnog pojmovnog polja unaprijed onemogućen, držeći se klasičnog Fichteova pravila pisanja kako autor «misli pred nama, a ne umjesto nas».

Rukopis *Figure zaboravljanja* svojom teorijskom razinom, analitičkom lucidnošću, bogatstvom sadržaja i bravuroznim esejističkim stilom veoma je spoznajno poticajan za vlastito kritičko razmišljanje. Ne može se prenaslagasiti doprinos ovoga istraživanja djelatnom i jedino mogućem kvalitetnom suprotstavljanju vladajućem mentalitetu duhovne osrednjosti i samoprovincijalizacije hrvatskog društva i države.

Na osnovi rečenoga, ovaj rukopis sa zadovoljstvom preporučujem za objavljivanje, jer našoj čitateljskoj javnosti nudi uistinu uzbudljivo štivo i obilje novih uvida koji korespondiraju s novom povijesnom situacijom u kojoj se hrvatsko građanstvo s punom sviješću i bez samopotejnjivanja tek treba suočiti s hrvatskim članstvom u Europskoj Uniji.

U Zagrebu, 5.3. 2014.

Prof.dr.sc. Vjeran Katunarić